

Het schrijven van de kardinaal geeft te denken! Een open brief

Op 5 mei jl. liet kardinaal Eijk in het Engels een opiniebijdrage publiceren in de Amerikaanse 'National Catholic Register' en in het Italiaans in 'Bussola Cristiana Quotidiana'. Deze bijdrage werd op 8 mei op de website van het aartsbisdom geplaatst en is aldaar te lezen. Aanleiding waren de voorgestelde richtlijnen van de Duitse Bisschoppenconferentie over de intercommunie en de reactie daarop van het Vaticaan. De grote meerderheid van de Duitse bisschoppen vindt dat onder bepaalde voorwaarden een protestantse gelovige die met een rooms-katholiek is getrouwd de communie mag ontvangen. Een kleine minderheid zag dat anders en vroeg aan het Vaticaan een helder antwoord. Paus Franciscus vroeg hen daarop om nog eens met elkaar in gesprek te gaan en er samen uit te komen. De reactie van Kardinaal Eijk op deze opdracht van de paus was buitengewoon hard. In zijn opiniebijdrage sprak hij van 'een afdrijven in de richting van afvalligheid van de waarheid' en over 'een godsdienstig bedrog dat de mensen een schijnoplossing biedt voor hun problemen.' Dit laatste is een citaat van canon 675 uit de 'Katechismus van de Katholieke Kerk', die handelt over 'de laatste beproeving van de kerk', waarin sprake is van de 'dwaalleer van de Antichrist'. Zonder het met zoveel woorden te zeggen wekte de kardinaal daarmee de suggestie dat de meerderheid van zijn Duitse collega's en de paus wel eens in dat vaarwater terecht zouden kunnen komen. Dat was voor Peter Vermaat aanleiding om op vrijdag 11 mei een open brief te schrijven aan kardinaal Eijk. Deze brief is zaterdag 12 mei geplaatst in het Friesch Dagblad en op dinsdag 15 mei in de Leeuwarder Courant. Hieronder volgt zijn brief:

Geachte kardinaal, Beste Wim,

Ik ben een beetje verbaasd over je opiniestuk op internet. Daar jezelf het publieke domein voor het debat hebt opgezocht, voel ik mij genoodzaakt dit ook te doen. Niet reageren zou de indruk kunnen wekken dat jouw stuk geen vragen oproept. Bij mij is dat echter wel het geval:

1. De monnik Benedictus schrijft in zijn Regel dat als je het niet eens bent met je overste je dat niet buiten de geloofsgemeenschap moet gaan rondbazuinen. Bij mijn weten is dit traditie! Sinds wanneer is het de gewoonte om je meerdere in het openbaar af te vallen?
2. Leg je door je optreden geen tijdbom onder het gezag van de Kerk? Is het niet gebruikelijk dat priesters en anderen bij benoemingen of aan de vooravond van Witte Donderdag de eed van loyaliteit afleggen aan hun bisschop? Wat stelt dit voor als jezelf op deze wijze die loyaliteit naar jouw bisschop (die van Rome) ondermijnt?
3. Sinds wanneer is het traditie dat een bisschop zich bemoeit met het pastorale beleid van een andere kerkprovincie? Sinds wanneer is het de gewoonte om van buiten af een pastoraal proces te verstoren, dat nog gaande is? Zaai je hiermee geen twijfel en onrust? Is de pastorale richtlijn van de paus – probeer er samen uit te komen – niet heel duidelijk?
4. Is je inzet niet wat al te fors? Spreken over 'een afdrijven in de richting van afvalligheid van de waarheid' komt bij mij over als een retorische overdrijving. Is dat je bedoeling? Bovendien, wat versta je onder waarheid? Het waarheidsbegrip wordt inzake religie op vijf verschillende wijzen gebruikt. Mijn vraag is, wat wil je hier eigenlijk zeggen?
5. Is het niet de traditie van Christus om uit te zijn op vrede en verzoening? Een dergelijke houding bespeur ik bij de pastorale aanpak van de paus. Alleen de leer herhalen lost de pastorale nood niet op. Mag ik vragen hoe jij de pastorale nood, die er wel degelijk is, tegemoet wilt treden? Is er geen sprake van een categoriefout door alleen maar de leer van de kerk de mensen in geval van nood voor te houden? Overigens, hield Jezus niet, volgens het evangelie van Lucas, nog een laatste avondmaal met zijn verrader Judas? Is dat niet de dialoog blijven zoeken tot het uiterste? Is dat ook geen Heilige Schrift en Heilige Traditie?

6. Het begrip transsubstantiatie, waar jij je op beroept, is een middeleeuws begrip. Maar het substantiebegrip is in de loop van de tijd veranderd. Wat bedoel je precies met lichaam van Christus? En hoe verhoudt zich de aanwezigheid van Christus in het brood tot zijn feitelijke historische afwezigheid? Is het niet zinvoller om het debat over het substantiebegrip te heropenen dan om oude begrippen klakkeloos te herhalen? Of om het in gewoon Nederlands te zeggen: De substantie van brood blijft volgens het hedendaagse substantiebegrip gewoon brood. Alleen noemde de middeleeuwer wat wij nu substantie noemen, toen *accidentalia*. Een decreet van het concilie van Trente citeren is toch geen antwoord op een pastorale vraag van viereneenhalve eeuw later, of wel soms? Kortom, wordt het geen tijd de theologie te actualiseren, zodat gelovigen weten waar het over gaat?

7. Je citeert met name het Kerkelijk Wetboek en de Catechismus. Maar in die teksten staat ook dat er anders gehandeld kan worden in geval van ernstige nood. Is het verengen van deze nood tot sterfgevallen, zoals jij doet, geen minimalistische interpretatie? Laat deze bepaling bovendien niet zien dat de leer, die jij zo helder noemt, niet zo helder is? Betekent het immers niet dat als er uitzonderingen mogelijk zijn, deze leer daarmee impliciet wordt gerelativeerd? Blijkt dat ook niet uit de praktijk? Zijn er niet altijd toenaderingspogingen geweest zoals bij de uitvaart van paus Johannes Paulus II op 8 april 2005 waarbij kardinaal Ratzinger, de latere paus Benedictus XVI, Roger Schutz, de calvinistische voorman van Taizé de communie gaf?

8. Hoort het ook niet tot de leer van de Kerk om niemand uit te sluiten? Zocht Jezus zelf niet juist de zondaars op? En is niet de zonde tegen de Heilige Geest – die waait waar Hij wil en blijkbaar ook onverwachte dingen kan initiëren – de enige die niet vergeven kan worden?

9. Is je hartenkreet aan het eind van je schrijven, waarin je spreekt van godsdienstig bedrog wel zakelijk? Is het niet verstandiger deze teksten in hun context te bekijken in plaats van ze te gebruiken als een emotionele uithaal naar paus en mede-bisschoppen?

10. Tot slot, zijn de uitnodigingswoorden bij de communie niet ‘Zalig zij die genodigd zijn aan de maaltijd des Heren’? Is dit niet het zogenaamd goddelijk *passivum*? Betekent dat niet dat het niet een bisschop is, maar uiteindelijk de Heer zelf die nodigt wie ter communie kunnen gaan? Hoort dat ook niet bij de Heilige Schrift en Heilige Traditie?

Het zijn maar wat vragen die jouw schrijven bij mij oproept.

Hartelijke groet

Peter Vermaat, oud-medewerker van Mgr. W.J. Eijk.

Peter Vermaat was van 2001 tot 2013 bisschoppelijk gedelegeerde voor de spirituele en theologische vorming in het bisdom. Hij was verantwoordelijk voor de toeleiding van aanstaande priesters, diakens en pastorale werkers. Onder Mgr. Eijk was hij ook bisschoppelijk gedelegeerde voor de catechese en het onderwijs. Hij is diaken van het bisdom Groningen-Leeuwarden.